

SLOVENSKI GOSPODAR

LIST LJUDSTVU V POUK IN ZABAVO

19. štav.

Maribor, dne 11. maja 1922.

56. letnik.

Naši škofje govorijo.

Razmere, ki vladajo v naši državi, so prisilile naše katoliške škofje, da so stopili pred javnost z ostro obsodbo sedanje vlade in njenega nastopanja proti katoliški cerkvi.

Pretekli mesec so bili jugoslovanski škofje zbrani na skupnem posvetu v Zagrebu. Sklenili so poslati spomenico kralju, min. predsedniku in ministru vere. Takih spomenic, opominov in prošenj so škofje že več poslali v Beograd. Pa vse te vloge so ostale, kakor izjavljajo škofje, skoraj vse brez uspeha in velika večina vrhu tega tudi brez vsakega odgovora. Zato so se odločili, to spomenico kralju in vladi izročiti javnosti. Naj naša in evropska javnost zve, kako naša vlada postopa s katoliško cerkvijo in s katoliškim delom prebivalstva v državi. Odkrite, jasne in ostre besede naših škofov padajo kakor težki udarci na tiste, ki so krivi žalostnih razmer v naši državi.

Obsodba političnih razmer.

«Ni naš posel», tako govorijo škofje, «da bi se pečali s politiko kot tako; toda kot očetje in pastirji svojih katoliških vernikov ne moremo drugače, nego da damo duška težki boli svojega srca, ki jo čutimo, videči, kako se državna politika vodi tako, da se enokrvni bratje čim dalje bolj odtujujejo, ločijo in mrze, tako da se jez med njimi čimdalje bolj širi ter se vedno česče ponavljajo usodne besede o amputaciji (odsekanju), separaciji (odcepanju).

Po tej kratki, pa temeljiti obsodbi državno-političnega načina, po katerem se vlada naša država, preidejo škofje k svojemu pravemu predmetu, za kojega so najbolj pristojni, k cerkveno-političnim vprašanjem. Kako si predstavljajo sedanji vlastodržci razmerje države do cerkve, se kaže najbolj v šolskem področju.

Razkristjanjenje šol.

«Kulturni program kraljeve vlade», tako pravi škofovska spomenica, «gre, kakor se zdi, naravnost za tem, da se krščanski značaj šolskega pouka naravnost uniči.» Kot primer navajajo škofje Banat, Bačko in Baranjo, kjer so se katoliške verske šole po vrsti zapirale, zgradbe odzemale ter se celo zasebne zgradbe katoliških redov uporabile za državne šole, siromašne redovnice pa iz njih izgnale; duhovščini se je vstop v šole popolnoma prepovedal. Škofje so večkrat odločno nastopili za to, da se te krivice odpravijo. Storili so to osebno in s pisnimi vlogami, ki so jih maja 1921, septembra 1921 in januarja 1922 poslali beograjski vladi. Na vse to so dobili edino rešitev ministrstva za prosveto dne 18. oktobra 1921, kjer se škofom odgovarja, da se je vse izvršilo temeljem zakona o ljudskih šolah z dne 19. IV. 1914 kraljevine Srbije, ki se je razširil tudi na Bačko, Banat in Baranjo. Srbijanski šolski zakon gotovo ni pri meren za nove kraje, v katerih so povse druge razmere. Toda tudi po tem zakonu so dovoljene zasebne šole. Č. sestre v Velikem Bečkereku so dejansko prošile za dovoljenje, da smejo za 14.000 katoličanov obdržati svojo šolo, ki jo vodijo ondi že 42 let, ter so izjavile, da so pripravljene izpolniti vse pogoje, ki jih določil ministrstvo. Na to prošnjo pa so dobile od ministra odgovor: «Ministrstvo prosvete ne smatra potrebnim, da izda dovoljenje za nadaljni obstoj tej katoliški šoli, ker je v Velikem Bečkereku državna šola, a načelo ministrstva je, da ne dovoljuje ne verskih ne narodnih šol.» Kljub temu je pa prav to ministrstvo v prav tem mestu dovolilo za 1200 židov versko židovsko šolo.

LISTER.

Bankovec za milijon funtov zlata.

Angleški spisal Mark Twain.

(Dalje.)

Vstopil sem in vprašal, ali imajo kako skaženo obleko naprodaj, ki je nihče neče kupiti.

Prodajalec je pomignil z glavo proti svojemu tovarišu in ni zinil besedice. Vljudno sem stopil dalje.

Pa tudi drugi prodajalec ni zinil besede in je malomarno pomignil, naj grem naprej. Podvojil sem svojo vlnjnost in končno dobil od tretjega prodajalca odgovor:

«Počakajte malo!»

Ponižno sem čakal, da je dovršil svoj posel. In tedaj me je vzel seboj v stransko sobico, prebrskal kup odloženih, najbrž neporabnih oblek, izbral najslabšo in jo porinil pred mene.

Poskusil sem jo. Ni mi bila prav, hlače so mi bile dez-pas preširoke in v nogah daleč predolge, rokavi na ruknji so mi segali čez prste in ves sem se izgubil v njej. Prav nič ni bila okusna in vabljliva, ta nova obleka, pa nova je bila in nove obleke sem si želel. Zato nisem gledal na njene pogrške in sem dejal oprezno in nezaupno:

Novi šolski zakon.

Kar se dogaja v Bački, Banatu in Baranji, je pričakovati v celi državi. V načrtu ljudskošolskega zakona, ki ga je izdelal prosvetni odbor, se proglašajo kot vrhovno načelo, da je ves šolski pouk državen (čl. 2), da mora vse predmete in tudi veronauk predavati samo državno učiteljstvo (čl. 51); knjige za veronauk odobruje minister za vere (čl. 53); zasebne šole se morejo snovati samo tam, kjer ni državne šole. Škofje so po svojih odposlancih protestirali proti tem načelom. Odgovora niso dobili, pač pa se hoče ta načrt šolskega zakona predložiti parlamentu. Zato škofje ponavljajo svoj opomin: Katoliška cerkev in katoliški starši se ne morejo nikdar odreči svojim pravicam ter bodo morali v najodločnejši in najostrejši boj za svobodo pouka. Ali nam je tak boj potreben in ali je za našo mlado državo koristen, o tem ni treba govoriti.

Policijsko poseganje v notranje cerkvene zadeve.

Škofje se na to pritožujejo, kako neprijateljska roka državne oblasti posega tudi v samo notranje življenje katoliške cerkve. To se vidi iz preganjanja Marijinih kongregacij (družb), ki so čisto pastirska uredba katoliške cerkve, priznane in dovoljene po celem svetu. Pokrajinska vlada v Bosni in Hercegovini je z naredbo z dne 17. januarja 1921 pod pretnjo izključenja prepovedala vsem učencem biti člani take družbe. Pokrajinska vlada v Hrvatski in Slavoniji zahteva z naredbo dne 8. novembra 1921 popolno oblast nad družbami. Protest škofov in celokupne katoliške javnosti do danes ni nič koristil, zato se pa dovoljujejo ne samo udruženja svobodne misli, marveč tudi zveza takih udruženj srednješolskih dijakov, kjer ni nikakega šolskega nadzorstva. Ministrstvo za prosveto je dne 19. januarja 1920 odredilo, da se mora srednješolska mladina priključiti jugoslovanskemu Sokolu in se vzgajati v sokolski ideji, in to zopet brez šolskega nadzorstva. Sokolska ideja je po pisanju sokolskih prvakov samih protikršćanska in pa proticerkvena. Tudi proti temu so nastopili katoliški škofje z vlogo in okrožnico. Toda brezuspešno. Od katoliške cerkve odpadli duhovniki, ki dvigajo pravicati upor v katoliški cerkvi, so uživali na Hrvatskem čisto očitno podporo pokrajinske vlade. Pokrajinska vlada v Zagrebu je na svojo roko brez vsakega sporazuma z duhovno oblastjo izdala naredbo o šolskih praznikih. Po tej naredbi se mora po vseh šolah, pa naj ne bo v njih niti enega pravoslavnega učenca, obhajati več pravoslavni praznikov, dočim se za katoliško mladino ukinja praznik njenega nebeškega zaščitnika.

Poziv bogoslovcev v vojaško službo.

Težko zadeva cerkev naredba ministra za vojsko in mornarico z dne 23. marca 1922 o vojni dolžnosti bogoslovcev in duhovnikov. Tudi tu gre za raztegnitev srbskega zakona na celo ozemlje kraljevine, ne da bi se bilo vprašalo, da-li je politično razborito brez parlamenta in zakona posegati v odnošaje, ki so doslej brez vsake škode za državo veljali v korist vseh veroizpovedi. Ako se pa pomisli, da se prav sedaj dela po eni strani za razorožitev, za znižanje vojske, za tako potrebni mir med narodi in po drugi strani poviševa naravnost obupno stanje in pomanjkanje duhovništva, potem se mora ta naredba kar najostreje obsoditi. V zagrebški nadškofiji n. pr. je že nekoliko župnij brez župnikov in kaplanov, torej brez vsakega duhovnika, da niti ne omenimo velikih župnij, na katerih se starček župnik muči brez pomočnika. Letos pa dovršita nauke dva bogoslovca, a še ta dva morata brez vsake potrebe najprej v 12meseč-

no vojaško službovanje, a duhovno pastirstvo jih tako krvavo potrebuje! Ako se ta naredba ne izpremeni, kaj poretka na to toliki verniki, ki ne nahajo prositi za duhovnike, pa zvedo — za to dejstvo?

Gmotno stanje cerkve in duhovščine.

Nato razpravljajo škofje o gmotnem stanju katoliške cerkve in katoliškega duhovništva. Pritožujejo se za per način, kako se izvaja agrarna reforma. Kolikokrat so katoliški škofje, tako povdarja spomenica, pri kraljevski vladi ustmeno in pisмено zahtevali leka proti krivic, ki se prizadeva katoliški cerkvi, nazadnje z obširno vlogo s skupne seje škofove dne 6. maja 1921, št. 12. Ko niti na to ni bilo nikakega odgovora, a se je za golovo zvedelo, da se je pravoslavnemu patriarhu še v začetku septembra izdal odlok, s katerim se mu vrača daljsko veleposestvo, se je obrnil predsednik ožjega odbora episkopata na ministrski svet z novo vlogo z dne 6. maja 1921. Niti na to vlogo še do danes nismo prejeli nobenega odgovora, zato smo pa čitali v «Hriščanskem životu», listu skupščinskega tajnika dr. V. Janiča, kjer se z veseljem ugotavlja, da se bodo pravoslavni samostanom dne 1. oktobra vrnila z agrarno reformo odvzeta zemljišča.

Ko se je zvedelo za proračunski načrt finančnega ministra za leto 1922, smo se vsi presenečeni vprašali, odkodi nekomu tolika smelost, da si upa s tako očito in strašno krivico na dan? Za pravoslavne približno šestkrat toliko, kakor za katoličane. Vsi naši cerkveni prosvetni zavodi so prezadolženi, katoliška duhovščina strada in trpi vsakoršno pomanjkanje — pa vendar tolika krivica v proračunu! Zdi se, da je nekomu v resnici do tega, da nas reši vsakega dvoma o bojazni, izrečeni v vlogi dne 26. januarja: «da se v nas ne ubije vera, da je v kraljevini SHS pravičnost in enakost za vse državljanje in za vse cerkve (veroizpovedi).»

Nezdruvo ozračje.

Tako postopanje nasproti katoliški cerkvi od zgoraj, nerazumevanje katoliških naprav in življenja, in vsled tega najneosnovanejše in najneumnejše ovadbe od zdolaj, potem pa napadi in sumničenja od strani — vse to ustvarja ozračje, vsled katerega se porajajo v nekatoliškem delu naroda nemili pojavi sovraštva in mržnje proti katoliški cerkvi in njeni duhovščini. A vendar je samo katoliška cerkev in njena duhovščina rešila našo narodnost v vseh ogroženih krajih, povsodi pa je najintenzivneje sodelovala za kulturni in gospodarski napredek naroda.

Tako govorijo naši škofje. Slovenski in hrvatski na rod je svojim škofom hvalečen za odkrite in pogumne besede, s katerimi so obsodili neenakost in neenakopravnost, ki sedaj vlada v naši državi in njeni upravi. Ali bodo tisti, ki vodijo usodo naše države, ob škofovskih besedah izpregledali, popravili storjene krivice ter ustvarili razmere, ki bodo zadovoljile vsa tri plemena jugoslovanskega naroda?

Za nadaljevanje krivic.

V resnem trenutku spozna človek najlažje svoje prijatelje in neprijatelje. Poslanci Slovenske ljudske stranke so v zadnjem času dobivali dan za dnevom pritožbe o postopanju z našimi fanti-vojaki. Po nekaterih garnizijah se jim daje slaba hrana, po mnogih kasarnah je vse polno uši in druge nesnage, drugod so zopet trpeli mraz, psujejo jih s «Svabi», tudi slučajni pretepanja in brezsmiselnih kazni je mnogo. A ne samo to:

gledal in gledal, in mojster je prihitel, da vidi, kaj se je zgodilo in je živahno popraševal:

«No —! Kaj je? Kaj se je zgodilo? — Česa vendar manjka?»

«Nič se ni zgodilo», sem odgovoril. «Čakam, da mi tale prodajalec menja moj bankovec.»

«Torej —! Menjaj mu, Toddy, menjaj mu!»

«Menjaj mu —!» je godrnjal Toddy. «Lahko rečim — Ampak poglejte sami tale papir!»

Mojster je pogledal —

Polglasen, pa izrazit zvižg mu je ušel, nato pa je planil nad kup skaženih oblek, ga razmetal in vmes razburjeno in napol samemu sebi govoril:

«Pa gre in proda temu milijonarju-čudaku takole ponesrečeno obleko! — Toddy je osel — rojen osel! — Vsakikrat naredi kako neumnost! In vsakega milijonarja mi prežene, ker ne zna ločiti milijonarjev od postopačev in nikoli ni znal in ne bo! — Torej tule je končno stvar, ki sem jo iskal! — Prosim vas, plemeniti gospod, slecite tisto spako in jo vrzite v ogenj! Pa poskusite tole obleko! Prav kaj takega potrebujete! Priprosto, bogato, skromno — pa knežje plemenito! — Naredili smo tole obleko za nekega inozemskega princa — morebiti ga poznate, milostljivi gospod, — za Njegovo Prezviščenost kneza iz Halifaksa. Pa jo je moral pustiti in vzeti namesto nje žalno obleko, ker je njegova mati nenadoma na smrt zbolela. Pa ni umrla. — Pa nič ne de. Pač ni mogoče, da bi šlo vedno, kakor mi — hočem reči, kakor naši —. Tule poglejte! Hlače kakor nalašč za vas, ple-

«Zelo bi mi ustregli, če bi hoteli nekaj dni počakati s plačilom. Nimam drobiža seboj.»

Prodajalec je nabral obraz v skrajno prezirljive gube in rekel:

«Nimate —? Kajpada, taki gospodje nosije le velik denar seboj —!»

Njegove besede so me zbudile. Odgovoril sem:

«Dragi prijatelj, ne sodite tujecev samo po njihovi zunanosti! Denarja imam zadosti, da vam plačam tole obleko! Le nadležem vam nisem hotel biti, da bi morali menjati večji bankovec.»

Ugladil je nekoliko svoje prezirljive gube, pa dejal še vedno precej visoko:

«Nikogar nisem hotel žaliti in popolnoma sami ste krivi, če najdete kaj razalživega v mojih besedah, ker ste izrazili bojazen, da bi naša tvrdka ne mogla menjati vašega papirja. Nasprotno — menjala vam bo!»

Dal sem mu bankovec in rekel:

«No dobro, pa oprostite!»

Vzel ga je in se nasmehnil, — s tistim smehljajem, ki se raztegne po celem obrazu in naredi gube in črte in kote in ogle, v katerih se skriva hudomušna zlobnost in pritajena zaničljivost — ko pa je pogledal na bankovec, se mu je smehljaj zledenil in strdil, kakor se razstopljeni svinec strdi, ako vliješ nanj mrzle vode. Nisem še videl smehljaja, ki bi bil tako hipoma okamenel, kakor je njegov.

Stal je pred menoj in držal papir v rokavi in ga